

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Stvoření světa ve starověkých náboženstvích

Tina Kehrtová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Stvoření světa ve starověkých náboženstvích

Tina Kehrtová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Děkuji Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za vedení mé práce a poskytnutí nespočetných rad a času, díky kterému mohla být napsána tato práce.

1	ÚVOD	1
2	EGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ	3
2.1	Geografický přehled	3
2.2	Historický přehled	4
2.3	Důležitá božstva související s mýty o stvoření	8
2.3.1	Chnum	8
2.3.2	Nun	8
2.3.3	Atum	9
2.3.4	Bohové Devatera	10
2.3.5	Thovt	10
2.3.6	Ptah	11
2.3.7	Amon-Re, Amon, Amonre	11
2.4	Stvoření světa podle Egypt'anů	12
2.4.1	Stvořitel Chnum	13
2.4.2	Kosmogonie hlavních náboženských center	13
2.4.2.1	Héliopolské stvoření	13
2.4.2.2	Hermopolská verze stvoření	15
2.4.2.3	Memfidská theologie	16
2.4.3	Pozdní thébská kosmogonie	17
3	MAYSKÉ NÁBOŽENSTVÍ	19
3.1	Geografický přehled	19
3.2	Historický přehled	21
3.3	Důležitá božstva související s mýty o stvoření	25
3.3.1	Hrdinská dvojčata - Hunahpú a Xbalanqué	25
3.3.2	První otec – bůh kukuřice	25
3.3.3	Chaac	26
3.3.4	Stvořitelská božstva	27
3.4	Stvoření světa podle Mayů	27

3.4.1 Popol Vuh.....	28
3.4.2 Další obdoby mýtů o stvoření světa	31
3.4.3 Propracovanější mýtus s Hrdinskými dvojčaty	32
4 SROVNÁNÍ.....	33
5 ZÁVĚR	36
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	38
7 SUMMARY	40

1 ÚVOD

Příběh o stvoření světa přitahuje naši pozornost z mnoha důvodů, kterými mohou být zvědavost, touha po poznání nebo také snaha skrze počátek poznat sám sebe. Pro někoho může být odpovědí na otázky týkající se smyslu života, který se snaží nalézt prostřednictvím moudrosti dávných civilizací. Snaha o prozkoumání mýtů, vede lidstvo na počátek dějin, kde se nacházejí informace o našich předcích. Způsob jakým žili a přemýšleli, nás nutí uvažovat nad tím, jak by vykreslili dnešní svět plný techniky. Je možné, že by se jim bez předchozího vysvětlení zdál plný mýtů a magie, stejně jako ten jejich.

Tato práce se zaměří na kosmogonie starověkého Egypta a dávných Mayů. Bude se snažit nastínit nejvýznamnější stvořitelské mýty obou civilizací a pokusí se přiblížit jejich možný vznik. Prostřednictvím komparativní metody, bude porovnávat důležité podobnosti a motivy v rámci obou kultur. V krátkosti se bude zabývat historickými a zeměpisnými skutečnostmi, souvisejícími s náboženstvím a kosmogoniemi. Předloží také informace o důležitých božstvech, která svými činy zapříčinila vznik světa. Bude se snažit nalézt spojitost mezi dvěma odlišnými kulturami prostřednictvím opakujících se motivů v jednotlivých výkladech mýtů o stvoření světa. Práce bude rozdělena na tři části, z nichž třetí bude srovnáním dvou předešlých, které mají za úkol nastínit nejen výklady o stvoření světa, ale také okolnosti s nimi související.

První kapitola bude pojednávat o náboženských představách starých Egyptanů. V první řadě se v krátkém úvodu pokusí vykreslit podstatu egyptské víry. Dále se bude snažit o přiblížení vzniku kosmogonií pomocí prostředí, ve kterém se Egyptané nacházeli a také událostmi z dějin tohoto národa. Přírodní podmínky, kterými byli staří Egyptané obklopeni, napomohly ke specifickému vnímání světa a také náboženství a je jisté důležité je v této práci zmínit. Nežli se propracuje k samotnému výkladu kosmogonických představ, bude hovořit o bozích, kteří se stvořením souvisí. Podkapitola vypovídající o stvoření světa, nastíní nejen obecně vnímané pojetí, ale také kosmogonie hlavních náboženských center, jejichž výklad napomůže k pochopení celkové podstaty egyptského náboženství.

V druhé kapitole této práce budou nastíněny mayské mýty o stvoření světa a s tím související náboženské představy. V prvé řadě bude krátce

shrnutá podoba mayského náboženství a jeho sklony k dualistickému smýšlení. Výklad bude pokračovat nástinem historických událostí, které mají také zásluhu na vzniku kosmogonií. Neméně důležitým faktorem, určujícím podobu náboženských představ byla příroda a působení jejích vlivů na původní mayské obyvatelstvo. Vzhledem k tomu, že božstva a rituály vzešly z pozorování okolí, bude nutné tento ovlivňující faktor v rámci této práce rozebrat. Obdobně jako v kapitole pojednávající o starých Egypťanech, budou i v této zmíněni bohové, kteří se zasloužili o stvoření světa a následně samotné podoby kosmogonie.

Poslední kapitola bude krátkým souhrnem předešlých dvou částí. Zde budou uvedeny převážně podobnosti, které nebyly dostatečně shrnuty již v rámci předešlých kapitol. Třetí část bude mít za úkol srovnat a vyzdvihnout důležité motivy, které lze porovnat nejen mezi kosmogoniemi dvou národů, o kterých práce vypovídá, ale pokusí se také o komparaci s křesťansko-židovskou tradicí.

První kapitola zaměřená na stvořitelské mýty starověkého Egypta, bude pracovat především s publikacemi *Staroegyptská náboženství I. - Bohové na zemi a v nebesích a Bohové a démoni starého Egypta* od Jiřího Janáka. Zdroje, jenž by neměly být opomenuty, jsou publikace *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu* od Jana Hellera a *Chrám světa – Svatyně, kulty a mysteria starověkého Egypta* od Miroslava Verner. Důležitým zdrojem, který bude použit při popisu božstev souvisejících s mýty o stvoření světa, je publikace *Bohové a králové starého Egypta* od Vojtěcha Zamarovského.

Druhá část vypovídající o mayské kosmogonii bude čerpat informace především z knihy *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu* přeložené Ivanem Slavíkem a *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím* od Stanislava Chládky. Tyto publikace přispějí k pochopení mayských představ souvisejících se stvořením světa. Dalšími publikacemi které budou použity hlavně k přiblížení bohů a geografických podmínek, jsou *Staré americké civilizace* od Friedricha Katze a *Mayové* od Sylvania Griswolda Morleye. Bohužel není v rámci bádání po kosmogoniích starověkých Mayů dostatek publikací, které by byly relevantní a vhodné pro zpracování v bakalářské práci.

2 EGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ

V rámci tohoto starověkého vyznání se lze setkat s velmi rozlišnými a mnohdy až protichůdnými názory na vznik světa. Vzhledem k tomu, v jak velké míře je egyptské náboženství tolerantní, nelze nalézt ani jednotný pohled na například nejvyššího a prvotního boha. Na rozdíl od evropského myšlení, kde by nebylo možné přijmout jakýkoli kompromis týkající se kosmogonie a jejich jediného boha, egyptští kněží neměli problém přijmout jiný výklad, nebo jej dokonce zahrnout do svých představ.

2.1 Geografický přehled

Je možné říci, že egyptské náboženství vychází především z prostředí, ve kterém se tato kultura utvářela. Na základě jejího zkoumání můžeme odvodit vznik mýtů a božstev. Protože staří Egypťané neměli jiné prostředky, jak vysvětlit různé přírodní úkazy, museli vzniknout bohové a s nimi i rituály, které souvisely s jejich uctíváním. Různorodost egyptské krajiny, tak dala vzniknout veškerým náboženským představám od nebes až po podsvětí.¹ *„Podoba egyptské krajiny, její podnebí a místní zvláštnosti vegetačního koloběhu tak vytvořily jakousi podvědomou zornici, skrze niž její starověcí obyvatelé vnímali a popisovali vnější svět i svůj svět vnitřní.“²*

I přesto, že podoba dnešního Egypta ukazuje na jeho nehostinnost, v minulosti, tomu bylo jinak. Je doloženo, že některé části Sahary byly úrodné a plné zelených řek a údolí. V současnosti většinu plochy tvoří poušť a obyvatelný prostor se nachází převážně v okolí Nilu. Právě Nil byl rozhodujícím faktorem nejen v otázkách vzniku samotného Egypta a přežití jeho obyvatel, ale i ve vzniku náboženských představ.³ Tato řeka, se díky nehostinným podmínkám a téměř žádným srážkám, stala předělem mezi životem a smrtí. Tento předěl byl mnohdy patrný i pouhým pohledem. *„Na některých místech byl (a dodnes je) přechod mezi úrodnou oblastí a neživou pouští natolik náhlý, že musel připomínat nekompromisní přechod*

¹ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*. Praha: Oikoymenh 2009. 325 s. ISBN 978-80-7298-314-8 , s. 15

² Tamtéž, s. 15

³ WATTERSON, Barbara: *Egypťané*. Přel. L. Bareš. 1. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2005. 388 s. ISBN 80-7106-774-1 , s. 16

mezi životem a smrtí a radikální rozdíl mezi řádem a ne-řádem.⁴ Přestože Nil plnil nezastupitelnou funkci, nebyl sám o sobě, s výjimkou řecko-římské doby, zbožštěn. Uctívána byla pouze jeho schopnost přinášet hojnost a úrodu, kterou zosobňoval bůh Hopej.⁵

Pro starověký Egypt a z něj vycházející náboženství, byla důležitá jeho podvojnost. Potřebu utřídit vše do párů nebo vidět svět jako plný protikladů, lze nalézt v rámci celého egyptského myšlení. „Stejně jako egyptskou zemi tvořilo nilské údolí spolu s pouští, byla i jednota kosmu zastupována navzájem protikladnými, ale neoddělitelnými dualitami (den a noc, řád a ne-řád, život a smrt).“⁶ Přestože není jasné, odkud tyto představy vycházely, byly patrné i v rozdělení Egypta na dvě nezávislé říše, Horní a Dolní Egypt. Horní Egypt, který se rozkládal na jihu země, pokrýval prakticky celou oblast údolí Nilu. Na opačném konci Nilu, v jeho deltě, se nacházel Dolní Egypt. Na dvouprvkový systém, pak ukazuje i to, že každá říše měla svou vlastní korunu, které poté byly propojeny do jedné, aby symbolizovaly celou říši.⁷

2.2 Historický přehled

„Dějiny starého Egypta se dělí na Starou, Střední a Novou říši. Mezi nimi leží dvě období úpadku a zmatků, před nimi doba předdynastická a protodynastická, na konci egyptských dějin pak úpadková doba pozdní, která přechází do doby perské.“⁸ Také je podstatné zmínit, že uvedené letopočty jsou brány jako přibližné a jsou vyjmuty z knihy, ve které autor sám uvádí, že mezi badateli jsou hranice jednotlivých období stále sporné.

Počátky dějin Egypta nalezneme v deltě Nilu, kde se původní na zemědělství orientované obyvatelstvo smísilo s nomády z pouště, kteří se je snažili podrobit. *„Jejich svět byl úhledně vymezen a organizován řekou Nil, která jim poskytovala záplavy, přepravu a dopravu, pitnou vodu, užitkovou*

⁴ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 16

⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*. Praha: Brána, 2003. 360s. ISBN 80-7106-774-1, s. 194

⁶ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*. s. 44

⁷ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. Praha: Verbum, 1976. 413 s. ISBN 978-80-903920-2-1, s. 17

⁸ Tamtéž, s. 23

vodu, kanalizaci, množství ryb, drůbeže a divoké zvěře.⁹ V rámci tohoto období bylo vynalezeno písmo a vznikly obě říše. Mladší hornoegyptská a starší dolnoegyptská. Tato doba je nazývána jako předdynastická a trvá přibližně do roku 2950 př. n. l.¹⁰

Nejdůležitějším obdobím, co se týče náboženských představ, je doba prôtdynastická. V tomto období, nazývaném také cinijskou dobou, podle panovníků pocházejících z hornoegyptského města Cinej, dochází k vymezení území, vytvoření základů organizace státu a také ke změně myšlení.¹¹ „Nábožensky znamená tato doba přechod od místních božstev, uctívaných často v podobě zvířete či předmětu /ohlas starého totemismu či fetišismu/ k božstvům nadzemským, „kosmickým“, převážně v podobě člověka /antropomorfizace/.“¹² Zde také vzniká kult panovníka, vnímaného jako boha a stejně tak i uctívaného. Do panovníka je vtělen nejvyšší bůh Hor. Dobou se toto období řadí mezi roky 2950 až 2654 př. n. l.

Další období, kterým je stará říše (2654-2133 př. n. l.), se vyznačuje vírou v boha Re a jeho postavení v náboženských výkladech. Jeho postavení se v průběhu tohoto období mění. Od vnímání Rea jako boha sídlící na nebesích, až po jeho vtělení do panovníka.¹³ Například ve třetí dynastii, která spadá do rámce staré říše, se projevuje božskost panovníka stavbou nadpozemských pyramid, které mají vyzdvihnout jeho jedinečnost. Ovšem již na konci následující dynastie, se postavení panovníka mění a on již není považován

za boha na zemi.¹⁴ Pátá a část čtvrté dynastie se nese v duchu vyzdvižení boha Rea a ustanovení jej jako hlavního boha říše. Panovník má být ochráncem kosmického řádu a ne jeho nositelem. Ačkoliv bylo bohu Re propůjčeno mnoho vlastností a stal se stvořitelem ostatních bohů, nedala se skrze jeho existenci vysvětlit otázka smrti. Kvůli tomuto, nastal ke konci páté

⁹ BAINES, John, Leonard H. LESKO a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E. (ed.), *Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe*. Neratovice: VERBUM, 2009. 237 s. ISBN 978-80-903920-1 -4 ., s. 116

¹⁰ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 23

¹¹ Tamtéž, s. 24

¹² Tamtéž, s. 24

¹³ BAINES, John, Leonard H. LESKO a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E., *Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe*, s. 57

¹⁴ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 25

dynastie zvrát a na výsluní se dostává bůh Usirev, který je ztotožněn s mrtvým panovníkem, aby symbolizoval jeho odchod do podsvětí.¹⁵

V prvním mezidobí, které zahrnuje dynastie od deváté po jedenáctou, začíná doba úpadku. Oblast na severu, která spadá pod vládu herakleopolské dynastie, vzešlé z města Herakleopole, je posledním pozůstatkem Staré říše. V tomto období, je důležitý myšlenkový posun převážně v tom, že se mluví o etických normách, jež platí i na panovníka. Tato myšlenka byla dříve naprosto nemístná a nepředstavitelná. S tím souvisí i pokračování víry v boha Usira, který se zde stává posledním soudcem při odchodu do podsvětí.¹⁶ Kulturně nižší oblastí, v porovnání s opačným pólem země, je jižní jedenáctá dynastie, jejímž sídelním městem jsou Théby. Z náboženského hlediska, je důležité, že odsud pochází víra v boha Amona, který se posléze, až dojde k opětovnému sjednocení země, stane hlavním říšským bohem.¹⁷ Amonova důležitost bude později potvrzena také jeho skutky v rámci stvoření světa. Ovšem až v době jeho největšího rozkvětu, kterým bude Nová říše.¹⁸

Střední říše, zahrnující dvanáctou dynastii, pokrývá období od 1991 do 1777 před naším letopočtem. V této době je velice patrná snaha o obnovení Staré říše. Především období třetí až šesté dynastie, se stalo jakýmsi vzorem, kterého se snažili dosáhnout.¹⁹

Nadcházející období, nazývané jako druhé mezidobí a trvající od 1777 do 1652 př. n. l., se nese v duchu nejednoty říše. Od třinácté, po sedmnáctou dynastii, lze vidět nesnáze Egypta, které vedou k rozkladu celé říše. Dokonce dochází k vpádu Hyksů, cizinců jež zakládají patnáctou dynastii. Náboženství je tedy ovlivněno jinou kulturou, která sebou přináší kult Baala. Ten je srovnáván s původním egyptským bohem Sutechem, který je kvůli spojení s cizí nadvládou, považován za nepřítele.²⁰ Před vymizením Hyksů, se tedy Sutech stává hlavním božstvem. Šestnáctá a sedmnáctá dynastie existovala ve stejném období jako cizí patnáctá. Panství Hyksů, končí právě zásluhou jednoho z vazalů Hyksů, který patřil k vládnoucí thébské dynastii. Tím je

¹⁵ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 26

¹⁶ Tamtéž, s. 25

¹⁷ Tamtéž, s. 26

¹⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 44

¹⁹ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 26

²⁰ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 288

ukončena nadvláda cizinců.²¹ „Nábožensky interpretováno thébský Amon vítězí nad bohem Hyksů Sutechem, který se od této doby stává stále víc ztělesněním zla a chaosu.“²²

Nová říše zahrnuje osmnáctou až dvacátou dynastii a časově je řazena mezi roky 1562 až 1085. Převážně počátek tohoto období se nese v duchu velkého rozkvětu, který lze zaznamenat jak v oblasti politiky a jejího vývoje, tak v kulturní oblasti. Jsou s konečnou platností vyhnáni Hyksové a panovníci pronikají až do Sýrie. Poté ovšem nastává změna, která přivede bojiště přímo do říše. Strhává se souboj o moc mezi Amonovým kněžstvem a faraóny, kteří chtějí reformu. Ta se ale nezadaří a víra v Amona, jako hlavního boha, zůstává. Důležitou událostí, která přispěla k úpadku, se stává přeměna Horního Egypta na teokratický stát, který řídí stále více se zmáhající Amonovi kněží. Dalším negativem jistě jsou i stále více vyčerpávající boje s Chetity, Libyjci a národy z oblasti Středozeemí. Rozklad říše je patrný i v rámci víry, kde se z tolerantního náboženství stává uzavřené a neústupné.²³

Pozdní doba, která se týkala jednadvacaté až šestadvacaté dynastie a časově spadala mezi roky 1085 a 525 před naším letopočtem, se opět nesla v duchu nejednoty. V rámci období jednadvacaté dynastie se moc panovníka vztahovala pouze na Dolní Egypt, neboť Horní Egypt byl v rukou Amonových kněží, kteří nepřestávali mít velký vliv. Další průběh dějin lze shrnout jako další rozpad, vnikání cizích vojsk na území Egypta a plenění.

Od roku 525 až po středověk, se Egypt trvale ocitl pouze v rukou cizinců. V roce 525 byl dobyt perským králem Kambysesem, který jej připojil ke své říši. Co se týče náboženství tohoto období, je jeho ráz poněkud individuálnější a všeobecně prostupuje do myšlení představa o velké vzdálenosti mezi bohy a věřícími.

²¹ HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 27

²² Tamtéž, s. 27

²³ Tamtéž, s. 28

2.3 Důležitá božstva související s mýty o stvoření

Pro potřeby této bakalářské práce, nebude nutné popsat celý egyptský panteon, ale pouze ta božstva, která souvisí s kosmogoniemi, které popíšeme v následující kapitole.

2.3.1 Chnum

Existenci tohoto důležitého boha lze vysledovat až k počátkům historie Egypta. Domovinou jeho kultu a tedy i původu, byly jižní hornoegyptské oblasti. Z těchto oblastí byl Chnum nejčastěji spojován s prvním kataraktem Nilu. Zde mělo podle mýtů být jeho obydlí a také místo, odkud každý rok vypouštěl nilskou záplavu. Vzhledem k tomu, že každoroční záplavy jsou spojeny s přežitím lidu závislého na zemědělství, byl Chnum považován nejen za strážce samotného pramenu Nilu, ale i za boha přinášejícího život.²⁴ Původní charakter tohoto boha, mohl zapříčinit jeho spojení se stvořitelenskou činností. Kosmogonický mýtus, který se boha Chnuma týká, vystupuje jako hrnčíř, tvořící vše živé na hrnčířském kruhu. Měl být rodičem a počátkem nejen lidí a zvířat, ale také všech bohů. S funkcí stvořitele byla zřejmě spojována i jeho vyobrazení, neboť byl znázorňován v podobě muže s beraní hlavou, nebo berana, Egyptany považovaného za velmi plodné zvíře.²⁵ Dokladem stvořitelenské funkce a podoby boha Chnuma, je také nápis z esnetského chrámu. „Ó berane, nejvyšší pane síly, nej přednější z bohů pravěku! Ó ty, jemuž děkují všechna stvoření za jeho tvorbu!“²⁶

2.3.2 Nun

Bůh Nun, byl Egyptany vnímán jako prahmota, ze které vzešlo úplně vše. Spojovali jej s pravodstvem, které se nekonečně rozprostíralo předtím, než voda mírně opadla a vystoupily ostrůvky, které byly i nadále vodou obklopané a prostoupené. Jeho výsostné postavení prapůvodního boha

²⁴ JANÁK, Jiří: *Brána nebes – Bohové a démoni starého Egypta*. Praha: Libri, 2005. 220 s. ISBN 80-7277-235-X, s. 93

²⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 129

²⁶ LEXA, František: *Náboženská literatura staroegyptská II*. Praha: Herrmann, 1997. 169 s., s. 189

pramenilo z faktu, že právě on vytvořil podmínky pro vznik samotný. „*Teprve když Nun vykonal své dílo, mohli nastoupit bohové, kteří stvořili jiné a pak také lidi; byl tedy dřív než svět a svět byl jeho výtvorem.*“²⁷ Byl tedy původcem prostoru, který mohl nést život. Právě v rámci tohoto kosmogonického výkladu, se kterým je Nun spojován, lze stejně jako u výše zmíněného boha Chnuma, nalézt spojení s nilskou záplavou. Stejně jako praoceán opadával a zanechával na svém místě ostrůvky určené ke vzniku světa, tak i záplavy na řece Nilu svým ustupováním odhalovali zavlaženou zemi. Zde lze poukázat na to jak velký význam má pro kosmogonie i vznik bohů pozorování okolního prostředí. Za zmínku stojí také to, že i přes svou důležitost, neměl bůh Nun svůj kult a dokonce ani svou jasnou podobu.²⁸

2.3.3 Atum

Bůh Atum, byl řazen k nejvýznamnějším božstvům Egypta. Jeho kult vzešel z města Iunu, jehož kosmogonie bude nastíněna později. V rámci Iunu, vnímali Atuma jako nejvyššího praboha a panovníka všech bohů. Dále stál v čele Devatera, uskupení bohů, které sám Atum stvořil.²⁹ Zajímavostí je, že tento bůh byl pokládán za oboupohlavní bytost a z dlouhé chvíle si měl tvořit společníky. Takto vznikli i již zmínění bohové Devatera. Důležité je také to, že tento bůh bývá spojován s dalším vysoce postaveným bohem Reem. Společně s bohem Cheperem, zastupujícím ranní fázi slunce, měli tvořit sluneční božstvo, kde Re byl polednem a Atum večerem.³⁰ Ve spojení s touto funkcí bývá zobrazen jako postarší muž opírající o hůl a všeobecně v rámci slunečního kultu jako lev, opice, promyka nebo skarabeus. Jeho obvyklejší ztvárněním je vzezření člověka s korunou Horního i Dolního Egypta, nebo podoba muže s beraní hlavou, pokud se jedná o jeho propojení s Reem.

²⁷ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 196

²⁸ JANÁK, Jiří: *Brána nebes – Bohové a démoni starého Egypta*, s. 130

²⁹ Tamtéž, s. 35

³⁰ Tamtéž, s. 36

2.3.4 Bohové Devatera

Těchto devět božstev úzce souvisí s heliopolskou kosmogonií. Včele devatera stojí Atum, stvořitel zbylých osmi. Právě oni byli těmi, kteří dali vzniknout první podobě světa. Samotný jejich vznik jistě stojí za zmínku. Vzhledem k tomu, že stvořitel Atum byl považován za oboupohlavní bytost, stvořil první božský pár sebeoplozením, jež je vnímáno buďto jako masturbace, nebo v některých jiných zápisech v podobě vyfouknutí vzduchu nosem a plivnutí sliny. Toto jsou varianty vzniku boha Šua a bohyně Tefnuty. *„První z nich zastupoval světlo, vzduch, prostor a život, bohyně Tefnut představovala noc a snad také její vlhký vzduch, ranní rosu a řád.*³¹ Z této dvojice vznikli Geb a Nut. Bůh Geb byl přímo propojován se zemí a uctíván jako panovník zemských tvorů. Gebova sestra Nut, která s ním poté tvořila partnerský pár, byla personifikací nebeské klenby. Na úplném počátku, byli podle mýtu Geb a Nut spojeni úzkým obemknutím a symbolizovali prvotní neoddělitelnost nebe a země. Rozdělení měli být až svým otcem, který se sám stal zosobněním prostoru mezi nebeskou klenbou a zemí. Zbývající božstva, mezi která je mnohdy řazen i bůh Hor, zastupující pozemského panovníka, jsou potomky bohyně Nut. Dle heliopolského mýtu, byla bohyně Nut prokleta, aby jí bylo zabráněno plození dětí. Ona však přiměla k pomoci měsíčního boha, kterým pravděpodobně byl Thovt, aby ve hře obehral bohyni měsíce, jež prohrává určité množství měsíčního svitu dostačujícího k utvoření pěti dnů, setrvávajících vně běžný koloběh roku. V každém jednom dni zplodila Nut jedno dítě, kterými byli Usir, Eset, Sutech, Nebthet a Hor. V tomto výkladu je tedy počítáno i se zástupcem panovníka, který ale není vnímán jako desátá složka výčtu božstev.³²

2.3.5 Thovt

V rámci celé egyptské říše byl bůh Thovt uctíván jako bůh moudrosti, zákonů a písma. Ovšem jednotlivá náboženská centra mu připisovala rozličné funkce a úřady. *„Podle některých legend byl například prvním vládcem na*

³¹ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 91

³² JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 94

světě, podle rozšířené víry opravňoval mrtvé k vstupu do podsvětí, podle přesvědčení lidí nejrůznějších povolání byl jejich zvláštním ochráncem.³³ Největšího uznání se mu však dostalo v Chemenu, kde jej kněží označili za tvůrce světa a hlavního boha jejich náboženského střediska. Týkala se ho také představa o posmrtném soudu, kde měl na starost zapisování počtu odchylek na váze, kde na jedné z misek leželo srdce zemřelého a na druhé pero Maty, bohyně symbolizující pravdu. Za zmínku jistě také stojí fakt, že Thovt patřil mezi skrovnou skupinu měsíčních bohů. Proto je pokaždé zobrazován se srpem nebo kotoučem měsíce nad hlavou a to v různých podobách paviána nebo ibise, dvou zvířat uctívaných v rámci jeho kultu.³⁴ Podobou boha Thovta může být pavián, muž s paviání hlavou, ibis nebo muž s hlavou ibise.

2.3.6 Ptah

Od prvních počátků egyptské říše byl bůh Ptah dáván do souvislosti s řemeslníky, umělci a lidmi trpícími růstovou vadou, jež byli často zaměstnáni jako zlatníci nebo kovotepci. Existuje také teorie, která říká, že pojmenování tohoto boha vzniklo ze slova používaného pro vyjádření výroby soch. Z tohoto vychází také možné propojení s jeho funkcí stvořitele světa, kdy podle jedné verze mýtu stvořil vše na hrnčířském kruhu, obdobně jak již zmíněný bůh Chnum.³⁵ Bůh Ptah byl Egypťany zobrazován jako muž bez vlasů a oděný do dlouhého hávu nebo zabalený do mumifikačních obinadel. „Navíc měl „božský vous“ a v ruce žezlo, jež se skládalo ze znaků života, stálosti a všemohoucnosti“³⁶ Vzhledem k tomu, že byl často propojován s jinými božstvy, je možné, že jeho podoba může nést i jejich znaky.

2.3.7 Amon-Re, Amon, Amonre

Stejně jako bozi v předešlých kapitolách, byl i Amon-Re v době své největší slávy, považován za jediného a nejvyššího boha. Mezi atributy tohoto boha, patřila jeho skrytost a to, že on je nepoznatelným tajemným bohem, což

³³ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 308

³⁴ JANÁK, Jiří: *Brána nebes – Bohové a démoni starého Egypta*, s. 177

³⁵ Tamtéž, s. 138

³⁶ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 217

možná vychází i z faktu, že bývá spojován i s ideou nespátřitelného větru. Amon-Re, vychází ze sloučení se slunečním bohem Reem. K tomu došlo, když kněží z Vasetu řešili problém, jako zvládnout konflikt mezi starými bohy Reem a Ptahem. Ze spojení Amona a Rea vznikla božská bytost nesoucí znaky obou. Za zmínku stojí také to, že na rozdíl od sloučení předchozích božstev, boha Ptaha vasetští kněží proměnili v potomka Amona a tudíž jej prohlásili za nového boha stvořitele. I přesto, že se zachoval velký počet zobrazení tohoto boha, téměř vždy je zobrazen jako člověk s korunou s dvěma péry na hlavě a dvěma panovnickými důtkami.

2.4 Stvoření světa podle Egyptanů

Představy o stvoření světa, byly stejně jako náboženství a způsob vnímání světa ovlivněny pozorováním přírodních jevů a podobou egyptské krajiny.³⁷ Nejdůležitějším jevem se pro kosmogonickou nauku stala každý rok se opakující nilská záplava. Ona záplava symbolizuje primordiální nekonečné vodstvo a je jedním z motivů, které se opakují ve všech obdobích výkladů o stvoření světa. Co se týče kosmogonie, nenalezneme v egyptské literatuře ucelenou podobu mýtu o stvoření světa. Zejména proto, že ve většině případů, byla vyprávění sestavena novodobými výzkumníky pouze ze zlomků a narážek vyjmutých z jiných textů.³⁸ „V rámci egyptského náboženství existovalo množství místních kultů s různými tradicemi, představami i rituály, a proto se také v názorech na vznik světa setkáváme s mnohými odlišnostmi.“³⁹ I přesto, že je těžké nalézt ucelenou podobu o stvoření, setkáváme se s opakujícími se prvky. Především základní myšlenky jako vystoupení ostrůvku země z pravodstva, ztotožnění Stvořitele s praostrůvkem, jeho první stvořitelská aktivita, původní materie v podobě nekonečného a neuspořádaného vodstva a ustanovení řádu světa.⁴⁰

Aby bylo možné nastínit pohled starověkých Egyptanů na stvoření světa, bude nutné rozebrat jejich různé podoby a poukázat na společné prvky, které

³⁷ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 87

³⁸ JANÁK, Jiří: *Brána nebes – Bohové a démoni starého Egypta*, s. 88

³⁹ Tamtéž, s. 88

⁴⁰ Tamtéž, s. 88

se opakují. Je ovšem důležité zmínit, že vzhledem k velké toleranci v rámci egyptského náboženství není možné ani jedné variantě, nebo jedinému božstvu přisoudit absolutní zásluhu na stvoření světa.

2.4.1 Stvořitel Chnum

Velmi rozšířenou představou, která se často objevuje v rámci egyptského náboženství, je pověst o stvořiteli všeho živého Chnumovi. Bůh plodnosti Chnum, Egyptřany uctívány v podobě muže s beraními rohy nebo též berana, podle mýtu stvořil člověka a další živé tvory na hrnčířském kruhu. Byl také stvořitelem bohů a sám nejvyšším bohem, který stvořil svět. Je důležité zmínit, že představa o jeho stvořitelských činech pravděpodobně vychází z jeho původní funkce „Strážce pramenů Nilu“ a „Původce záplav“. Protože veškerý život byl spojen s Nilem a s jeho mocí život brát i dát, byl Chnum uctíván jako „Dárce vody“ a „Dárce života“.⁴¹

2.4.2 Kosmogonie hlavních náboženských center

Vzhledem k tomu, že důležitá náboženská střediska měla i své vlastní systémy, tak i mýty o stvoření světa se odvíjeli od jejich učení.⁴² Kvůli odlišným výkladům a objektům uctívání vznikly kosmogonie, které se vymykají verzím tradičním. Jsou jimi Héliopolské stvoření, Hermopolská verze o stvoření a Memfidská theologie.⁴³ Na těchto verzích lze doložit nejen toleranci a návaznost jednotlivých mýtů v rámci náboženství, ale stejně tak i jejich jedinečnost.

2.4.2.1 Héliopolské stvoření

Zřejmě nejproslulejší podoba příběhu o stvoření kosmu a s tím souvisejícím stvoření světa, vzešla z učení spojeného s kultem slunce města

⁴¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 129

⁴² HELLER, Jan: *Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, s. 34

⁴³ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 89

lunu. Město lun, který byl řecky nazýván Heliopolisem a v bibli označen jako On, se rozkládal v oblasti severního předměstí dnešní Káhiry. Právě toto místo mělo být prapůvodním vrcholem, jenž jako první vystoupil z temných vod prapůvodního oceánu.⁴⁴ Jméno města lun pravděpodobně vzešlo z egyptského výrazu pro „sluneční“ sloup, který byl podle všeho modlou, symbolizující spojení se slunečními bohy.⁴⁵ Pro přiblížení kosmologických představ v lunu je však důležitější kámen „benben“, jež měl představovat úplně původní ostrůvek vynořený z temného praoceánu. Benben měl být místem, kam dopadly první paprsky slunce. Zde lze vidět spojení se slunečním kultem, který byl pro lun velice důležitý.

Podobnost s ostatními výklady o vzniku světa lze nalézt ve vynořování ostrůvků z pravodstva, které je zde ale zastoupeno bohem Nunem, jež před opadnutím vod, vyplňoval celý vesmír. Na počátku tedy nebyla nicota, ale nacházel se zde bůh stvořitel.⁴⁶ Na tomto místě se vyprávění rozcházejí. Nejedná se však o rozkol, který by mohl roztříštit mýtus, neboť v těchto ohledech byli k sobě lidé i kněží velice tolerantní.⁴⁷ Jde o to, že v jedné verzi je první sluncem ozářený ostrůvek samotným prabohem Atumem, který takto vystoupil z vod jež tvořil Nun⁴⁸. Druhá verze mluví o pouhém objevení se Atuma na pahorku „benben“, kde prostřednictvím své schopnosti sebeoploďnování, zplodil první božstva. Tímto aktem se započaly události, jež skrze schopnosti Atumových božských potomků daly vzniknout nebeským tělesům, kosmickým sférám a hlavně příznivým podmínkám pro život na zemi.⁴⁹ S touto kosmogonií související potomci Atuma, hromadně nazývaní jako Devatero, budou zmíněni v kapitole Důležitá božstva související s mýty o stvoření.

⁴⁴ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 58

⁴⁵ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 89

⁴⁶ VERNER, *Miroslav: Chrám světa – Svatyně, kulty a mysteria starověkého Egypta*. Praha: Academia, 2010. 567 s. ISBN 987-80-200-1861-8 , s . 84

⁴⁷ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 129

⁴⁸ Tamtéž, s. 59

⁴⁹ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 94

2.4.2.2 Hermopolská verze stvoření

Tato kosmogonie nese název starověkého Chemenu, v řečtině označovaného jako Hermopolis právě proto, že aktéry této verze jsou bozi uctívání v již jmenovaném náboženském středisku. V tomto pojetí se také setkáme s všeobecnými představami o vzniku světa, ovšem v poněkud jiném rázu. Lze zde nalézt oceán jako prvotní látku představující prostor před samotným stvořením světa, ale na rozdíl od výše zmíněného héliopolského pojetí se nejedná o jedinou bytost tvořící původní materii. V tomto mýtu nalezneme takzvané Osmero, společenství bohů propojených v partnerské páry. Tito bozi bývají zobrazováni v souvislosti s prapůvodním vodstvem. Bohyně jako ženy s hadími hlavami a jejich protějšci jako muži s hlavami žab.

Právě oni ztělesňovali síly, ze kterých měl později vzniknout svět.⁵⁰ „*Jednotlivé páry zastupovaly různé projevy počátečního stavu existence před stvořením světa: Nun a Naunet (Nehybné vody), Heh a Hauhet (Bezmeznost), Kuk, případně Kek, a Kauket (Temnota), Tenemu a Tenemut (Neuspořádanost)*⁵¹. Díky zjevným negativním projevům existence těchto bohů, lze poukázat na společné motivy egyptského výkladu stvoření světa, jakými jsou neuspořádanost, temnota a neohrazenost původního praoceánu.

V rámci hermopolského kultu se setkáváme hlavně se čtyřmi verzemi počátku stvoření světa. Byly jimi vejce jako prvotní základ stvoření, stvořitelská činnost boha Thovta, již několikrát zmíněný motiv vystupujícího ostrůvku a představa o kosmickém lotosu. Lotosový květ, který měl vykvést na hladině praoceánu. „*Tento obraz souvisí s odpozorovaným otevíráním lotosových květů při rozednění a jejich opětovným zavíráním a klesáním pod vodní hladinu při západu slunce.*“⁵² Co se týče vystupujícího ostrůvku, můžeme jej srovnat s héliopolským stvořením. Zde byl také pokládán za místo prvotního úsvitu a navíc jej spojovali i se zrozením slunce. Tento ostrov, nazývaný Ostrovem plamenů, byl prvním pevným bodem, v nově se rodícím světě. Na něm, se mělo objevit vejce, jehož původ, je možné vysvětlit třemi verzemi vyprávění. Některé představy uvádějí, že vejce měl na ostrov snést prabůh v podobě

⁵⁰ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 104

⁵¹ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 103

⁵² JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 104

husy, jiné že se o to zasloužilo samotné Osmero, které vejci dalo vzniknout pomocí temných sil.⁵³ Poslední verze vypovídá o tom, jak bůh Thovt, v podobě ibise, snesl vejce do hnízda postaveného na keři, který vyrostl z prapůvodního oceánu. Nový svět měl tedy vzniknout ze sneseného vejce a utvářen měl být hlasem boha Thovta.⁵⁴ Na tomto mýtu, lze vidět, jaké vážnosti se u chemenských kněží bohu Thovtovi dostalo.

2.4.2.3 Memfidská theologie

Přední náboženské centrum Mennefer (Řeky nazývané jako Memphis) bylo prvním hlavním městem sjednoceného Egypta. Z postavení Memfisu profitoval jeho nejvýznamnější bůh Ptah, který skrze kněží, mohl svou jedinečnost a svrchovanost doložit právě prvenstvím města, coby takto významné metropole.⁵⁵ Ptah byl svými vyznavači označován jako „Stvořitel světa“ a „Otec bohů a lidí“. Mýtus s ním spjatý vychází z takzvaného Šabakova kamene. *„Z jeho obsahu a ze srovnání s jinými prameny vyplývá, že menneferské učení o Ptahovi vzniklo později než obdobná učení v dolnoegyptském lunu (Héliopoli) a hornoeegyptském Chemenu (Hermopoli)“*⁵⁶ Memfidská teologie vycházela z obou předchozích náboženských výkladů. Samozřejmě si je upravila dle svého a dokonce ve své verzi použila všechna chemenská a iunuská božstva, která bytostně ztotožnila s bohem Ptahem.⁵⁷ Tímto skutkem se stal Ptah nadřazeným všem ostatním bohům a oni jeho součástí.

Stejně jako v předcházejících kosmogoniích, i zde lze nalézt více teorií o vzniku světa. Teorie, které vycházejí z předchozího popisu ztotožnění Ptaha s ostatními božstvy, vysvětlují stvoření světa, stejně jako kosmogonie, které memfidský kult převzal. Ptah je zde propojen s pravodstvem a nastoluje řád v původní neuspořádanosti. Z těchto verzí vychází také oficiální mýtus menneferských kněží, podle kterého nejvyšší bůh Ptah stvořil bohy prostřednictvím řeči a myšlení.⁵⁸ *„Technicky to provedl tak, že si nejdřív*

⁵³ JANÁK, Jiří: *Staroeegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 103

⁵⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 308

⁵⁵ Tamtéž, s. 215

⁵⁶ Tamtéž, s. 216

⁵⁷ Tamtéž, s. 216

⁵⁸ Tamtéž, s. 216

vymyslel jejich jména a poté vyslovil; vznikli tedy „rozkazem, který jeho mysl pojala a jeho slovo se vyjevilo.“⁵⁹ Zde, jakoby tato verze o stvoření předcházela biblický výklad, ve kterém se slovo nejvyššího stalo skutečností.⁶⁰ Avšak tato teorie byla pro svou přílišnou abstrakci těžce pochopitelná. Z toho důvodu ji doplnili s návazností na předchozí Ptahovu funkci, kterou byl patronát nad řemeslníky a umělci.⁶¹ Mýtus, který měl být doplněním, byl obdobou tradičního výkladu o stvořiteli Chnumovi. Tak jak on, měl i Ptah vše stvořit na hrncářském kruhu.

Z těchto poznatků lze vyvodit snahu memfidských kněží, vytvořit z Ptaha prostřednictvím mýtů všemocnou bytost nadřazenou ostatním bohům a s jeho pomocí zvýšit i prestiž samotného Menneferu.

2.4.3 Pozdní thébská kosmogonie

Tuto kosmogonii je důležité uvést zejména proto, že je dalším důkazem vypovídajícím o toleranci a vyhýbání se konfrontaci v rámci egyptského náboženství. V mnoha případech jedna verze o stvoření vychází z té předešlé a je pouze upravena do podoby, která se dá nejlépe zakomponovat do náboženských výkladů, toho daného kultu. Text, ze kterého thébská kosmogonie vychází, bývá nazýván jako tzv. Chonsuovská kosmogonie. Prabohem vystupujícím v tomto mýtu je Amon-Re jehož přijetí thébskými kněžími, zřejmě souviselo s potřebou vyzdvihnout danou oblast nad ostatní.⁶² Jemu se největší slávy dostalo poté, co se hlavním městem Egypta stal Vaset (Théby), který byl označován jako jeho domovina.⁶³ V tomto mýtu je Amon-Re stvořitelem a zároveň prvopočátkem. Tyto poznatky jsou odkazem, jak na praoceán, tak na látku ze které vše vzešlo. Ale stejně jako v memfidskéologii, byl bůh Ptah spojován se svou původní funkcí, tak zde byl v některých částech textu Amon-Re vypořádněn jako had. „Jedná se o narážku na podobu thébského praboha Kemetefa (řec. Knemis, „Ten, který dokončil svůj čas“), který přebýval v pravodstvu a představoval jakéhosi

⁵⁹ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 216

⁶⁰ *Bible: překlad 21. století*, s. 1

⁶¹ ZAMAROVSKÝ, *Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta*, s. 216

⁶² BAINES, *John, Leonard H. LESKO a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E. (ed.), Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe*. Neratovice: VERBUM, 2009. 237 s. ISBN 978-80-903920-1-4 . 102

*prvotního hybatele stvoření.*⁶⁴ Jedná se tedy o další ukázkou převzetí a doplnění mýtu. Zasazením do kontextu původních výkladů, dává kněžím nejen velký rozsah, co se týče tolerance názorů, ale „populární“ a významné mýty, mohou to dané náboženské středisko vyzdvihnout.

⁶³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Bohové a králové starého Egypta*, s. 145

⁶⁴ JANÁK, Jiří: *Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích*, s. 103

3 Mayské náboženství

Náboženství starověkých Mayů bylo ve své vrcholné formě propracovaným a poměrně dobře organizovaným celkem. I přes nedostatek původních písemných památek, zničených během španělské nadvlády, která označila veškeré texty jako pohanský materiál, je možné nalézt informace vykreslující duchovní představy starých Mayů. Je tedy velice zajímavé, že můžeme objevit jisté podobnosti mezi křesťanským výkladem a mayským stvořením světa, jak bude doloženo později. Stejně jako egyptské náboženství, i starověcí Mayové vnímají silný dualismus, který se ovšem nese v poněkud jiném duchu. „*Mayské náboženství má silně dualistickou tendenci, která se projevuje věčným zápasem mezi silami dobra a zla o osud člověka.*“⁶⁵ Zde tedy nejde o rozlišení převážně geografické, jak tomu bylo u starých Egyptanů, ale o rozlišení bohů.

3.1 Geografický přehled

Náboženské představy starých Mayů jsou obdobně jako vnímání světa starověkých Egyptanů, silně ovlivněny prostředím, ve kterém se nacházejí a také snahou vysvětlit úkazy, jež nevznikly činností člověka. „*Mayská civilizace se rozvíjela ve velice rozsáhlé oblasti jižní Mezoameriky*“⁶⁶ Různorodost oblastí obývaných Mayi, zahrnující horská pásma, údolí a planiny, měla vliv na podobu náboženství a kultury. Spolu se změnou kočovného života v ten zemědělský, se jistě proměnilo i celé náboženství a spolu s ním, také výklad stvoření světa. Území Mayů nebylo stejnorodým celkem a většina badatelů jej rozlišuje na tři odlišná území, kterými jsou jižní, střední a severní oblast. Tyto regiony se od sebe liší nejen zeměpisným určením, ale také svou vyspělostí a kulturou.⁶⁷

Jižní oblast byla pro mayskou civilizaci důležitou hlavně proto, že se v této oblasti vyvinulo zemědělství, které přímo souviselo se vznikem náboženského uspořádání v jeho utříděnější a propracovanější podobě. Z těchto míst pravděpodobně pochází pro Maye velice důležitá kukuřice. Tato plodina oplývající nadpřirozenými vlastnostmi, nebyla pouhým výdobytkem

⁶⁵ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*. Překl. Emil Sobička. Praha: Orbis, 1977. 270 s., s. 109

⁶⁶ KATZ, *Friedrich: Staré americké civilizace*, s. 70

⁶⁷ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 105

zemědělství, ale z hlediska kosmogonie nejdůležitějším prvkem stvoření člověka. Jak bude podrobněji uvedeno v kapitole o stvoření, poslední a úspěšný pokus o vytvoření lidské bytosti, souvisel právě s rozemletými zrny kukuřice. Není tedy pouze prostředkem k obživě, ale i k samotné mýtické existenci lidí.⁶⁸ Náhorní plošiny a údolí, ze kterých má již zmíněná kukuřice pocházet, udělali z jižního území velice hojnou oblast. „*Vycházíme-li z přírodní ekonomie předhispánských Mayů, je tato oblast z celé mayské zóny nejbohatší, nejúrodnější a vcelku nejvhodnější k lidskému osídlení*“⁶⁹

Střední oblast sice nepředstavuje území příliš vhodné pro zalidnění, už kvůli těžkým podmínkám pro pěstování kukuřice, velké savaně a hustým pralesům. „*Bohatá tropická vegetace byla další překážkou pro lidské osídlení, neboť stálým bujením ohrožovala pěstované rostliny a ztěžovala dopravní spojení.*“⁷⁰ I přes negativa spojená s praktickým životem, byl prales důležitým hlediskem pro vznik podoby božstev a uctívaných zvířat. V této oblasti se nachází velký počet jezer, která mohla souviset s představou vystupujícího světa z prvotních vod.⁷¹ Jsou tedy společně se zálivem, obklopujícím poloostrov Yucatán, možným původcem kosmogonického mýtu. Za zmínku jistě stojí, že i přes špatnou dostupnost a nedostatečné předpoklady k tomu, aby se toto území stalo důležitým kulturním centrem, dosáhla zde mayská civilizace velkého rozvoje.⁷²

Poslední nezmíněnou částí je severní oblast, zahrnující poloostrov Yucatán. Dalo by se očekávat, že odloučená mayská planina, která je nevhodná pro vyspělé obdělávání země a tudíž pro vysokou koncentraci obyvatel, bude zaostalejší než zbylé části. Avšak opak je pravdou, neboť vysoký stupeň inteligence mayských kněží svědčí o velkém kulturním a náboženském rozkvětu. „*Je možné, že právě izolovanost této oblasti, způsobená značnou vzdáleností od hlavních mezikontinentálních cest a existencí bažin obklopujících mayskou planinu ze všech stran, jim umožňovala odstup od soupeření s bojovnými sousedy*“⁷³ Podstatnými pro kosmogonii jsou v této části bývalého mayského území podzemní vodní

⁶⁸ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 12

⁶⁹ KATZ, *Friedrich: Staré americké civilizace*, s. 70

⁷⁰ Tamtéž, s. 70

⁷¹ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 71

⁷² KATZ, *Friedrich: Staré americké civilizace*. Praha: Odeon, 1989. 469 s. ISBN 80-207-0151-6. S. 71

⁷³ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*. Překl. Emil Sobička, s. 17

jeskyně a řeky, které mimo jiné pomohly vykompenzovat nedostatek srážek a napomáhaly k rozvoji zemědělství.⁷⁴ Tyto podzemní jeskyně byly starými Mayi považované za posvátné, představovaly nejen vstupy do podsvětí nazývaného Xibalba, v němž se z části odehrával děj mýtu Popol Vuh, ale také místa, kde měl být podle některých mýtů stvořen svět.⁷⁵

Mnohé podoby kosmogonií jsou spjaty se zemědělským zaměřením starověkých Mayů. Modelace lidského těla z kukuřičného těsta vypovídá o velké důležitosti této plodiny. Je možné vyslovit myšlenku, že kukuřičné klasy jsou darem života i v přeneseném slova smyslu.⁷⁶

3.2 Historický přehled

„Mayské dějiny lze rozdělit na tři období: 1. předklasické (počáteční), sahající přibližně od 1500 př. n. l. po rok 317 n. l.; 2. klasické, od roku 317 n. l. do roku 889; 3. poklasické, od roku 889 až do roku 1697, kdy byli podrobeni poslední organizovaní Mayové.“⁷⁷ Toto rozlišení dějin se vztahuje na civilizaci klasického období, jejíž datace se odvozuje od nejstarších údajů nalezených v Peténu, kde zřejmě národ Mayů vznikl. Pro potřeby této práce, bude důležité zmapovat vznik a vývoj náboženských představ, které určovaly podobu mayské civilizace.

Počátky mayské kultury označované jako předklasické období, úzce souvisejí se vznikem zemědělství a tudíž pěstováním kukuřice, která se zřejmě kvůli své důležitosti týkající se výživy obyvatel, stala také nábožensky důležitou plodinou. V tomto období se utváří podoba náboženství, která bude v následující etapě dějin rozvinuta do složité a vypracované podoby. Z hlediska náboženských představ je tedy předklasické období jakýmsi přechodem mezi počáteční podobou přírodního náboženství, které kvůli své poměrně primitivní formě nevyžadovalo žádné složité uspořádání a bylo spíše rodinnou záležitostí. *„Hlava rodiny byla zároveň rodinným knězem; rodinným chrámkem pak byla jen jakási chatrč, jež stála hned vedle podobných chatrčí,*

⁷⁴ KATZ, Friedrich: *Staré americké civilizace*, s. 70

⁷⁵ CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*. Praha: Academia, 2014. 423 s. ISBN 978-80-200-2330-8. s. 25

⁷⁶ Tamtéž, s. 32

⁷⁷ MORLEY, Sylvanus Griswold: *Mayové*, s. 27

v nichž rodina žila.⁷⁸ Prvotní náboženství nebylo institucí příliš ovlivňující společnost, i přesto, že většina výzkumníků vnímá mayské zřízení jako teokratické.⁷⁹ Již v počátcích ucelenějšího náboženství vznikla další vrstva společnosti, která poměrně rychle dosáhla vysokého postavení a moci. Nadřazenost duchovních byla pravděpodobně podporována představami prostého obyvatelstva, které svou poslušností a vykonáváním obřadů, chtělo docílit dobré sklizně.⁸⁰ Důležitým poznatkem týkajícím se předklasického období, je jistě to, že není úplně jasné, zda původní nomádské kmeny obývající Yucatán, byli těmi, co zřídili tradici zemědělství, nebo jím bylo nově příchozí obyvatelstvo. „Je však pravděpodobné, že kukuřice se tu pěstovala asi tisíc let před vznikem mayské civilizace (4. stol. n . l.).“⁸¹

Na rozdíl od předklasického období, kde vývoj probíhal na všech územích velice obdobně, je ve fázi klasické, nutné rozlišit vývoj střední a severní oblasti. I přesto, že náboženství obou regionů mělo podobný charakter, je nutné toto rozlišení zmínit. Dále je klasické období možné rozlišit na období starší a mladší. Starší fáze, označovaná jako raná, trvá přibližně tři století a nese se v duchu zkvalitňování podoby architektury. Jejím centrem se stává Petén, který se po dlouhou dobu stal těžištěm mayské kultury.

Starší klasické období se neslo v duchu přísných duchovních tradic, které při životě udržovali vysoce postavení kněží. Ačkoliv byl konzervatismus protkán skrz celé mayské vyznání, nedochovaly se památky, které by poukazovaly na to, zda byla víra nějakým způsobem vynucována. Náboženství, které bylo na velmi vysoké úrovni, zřejmě kompenzovalo nedostatky technických výtvarků. Velké území, které Mayové spravovali, bylo, co se týče rozlohy, značně velké a správa celku měla kupodivu trvalou podobu. Je zajímavé, že zřejmě díky mírnému a ukázněnému obyvatelstvu, nebylo nutné trestat a vymáhat poslušnost. Ovšem je možné, že za nepoužíváním trestů stála pravděpodobně velká roztroušenost obyvatel, obdělávajících od sebe často velmi vzdálená pole s kukuřicí. Kněží a panovníci tedy neměli příliš mnoho příležitostí vytvářet tlak na obyvatele. Sjednocená podoba náboženství a moc s tím spojená, měla pravděpodobně vliv na správu a řízení státu. I

⁷⁸ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 105

⁷⁹ KATZ, *Friedrich: Staré americké civilizace*, s. 89

⁸⁰ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 30

⁸¹ Tamtéž, s. 33

přesto, že nebyly dochovány informace o vedení velkých válek, tak mnohé nástěnné malby v této oblasti poukazují na občasně vpády nájezdníků, v rámci znesvářených měst. *„Názznaky řevnivosti ale nikterak nenarušují celkový obraz překvapující sourodosti a poměrného klidu ve střední mayské oblasti v klasickém období.“*⁸²

Mladší fáze, vnímaná jako období rozkvětu trvající od 539 n. l. do 889 n. l. *„Toto období se vyznačuje mocným vzmachem architektury a výtvarného umění, novou vlnou aktivity, jež souvisela s rozsáhlou výstavbou náboženských objektů ve východní a v západní části střední mayské oblasti.“*⁸³ Po období rozkvětu, začíná po roce 790 n. l. epocha úpadku, která se v první řadě týká Peténu. Okolo roku 900 končí systematizovaná podoba náboženské aktivity. Co se týče úpadku a následného rozpadu klasické kultury, je mnoho teorií, které jsou více či méně pravděpodobné. Mezi nimi se mluví například o možných zemětřeseních, nákazách, ekonomickém úpadku, destabilizaci správy a také o vpádu cizí kultury. *„Vzestup i pád mayské civilizace těžko vysvětlíme jen působením prostředí nebo známými dějinnými událostmi“*⁸⁴ Z toho vyplývá, že vzhledem k neexistenci přímých důkazů o tom, jakým způsobem tato kultura zanikla, zůstane příčina jejího konce zřejmě záhadou.

*„Části mexických států Campeche, Yucatán a Quintana Roo sdílely v předklasickém období obecně rozšířenou nížinnou kulturní tradici a ve starším klasickém období se dokonce dostaly vůči Peténu do postavení provincie.“*⁸⁵ Epocha mladšího klasického období byla pro toto území dobou velkého rozmachu. Ačkoliv byla tato civilizace silně ovlivněna kulturou středního regionu, tak z ní přímo nevycházela. Největším rozmachem, který tato kultura zaznamenala, byl jistě konec klasického období vnímaný jako epocha největšího vzestupu. Datace je zde určována převážně pomocí dochovaných artefaktů, které jsou mnohdy v rámci mayské říše zcela jedinečné. Za zmínku jistě stojí rozvoj puucké oblasti, situované na sever od Peténu, která v mladší klasické době vytvořila obdivuhodné stavby, jež neměly obdoby.⁸⁶

Poklasickou éru lze vnímat jako období počínajícího úpadku, který započal příchodem cizinců. Vstupem Toltéků na Yucatánský poloostrov

⁸² MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 36

⁸³ Tamtéž, s. 37

⁸⁴ Tamtéž, s. 40

⁸⁵ Tamtéž, s. 41

obývaný Mayi, se začala odvíjet zcela nová kapitola dějin. Mnozí se domnívají, že jejich vpád zasáhl do života původních obyvatel více, než příchod Španělů.

Podle údajů, předkládaných archeologickými výzkumy, lze vyvodit, že příchozí Toltékové podmanili Maje. Přivedli sebou také duchovní, kteří používali nástroje k uctívání svého náboženství a vykonávání obřadů. Další úpravou, týkající se náboženství, bylo také zhotovování chrámů podle plánů zhotovených toltéckými kněžími. Je však zajímavé, že díky stavitelské zručnosti podrobených Mayů, kteří měli za úkol tyto svatostánky zhotovovat, se jejich umělecká hodnota a zpracování zvýšila.⁸⁷

„Náboženské novoty, které Toltékové zavedli, nemusely vždycky úplně vytlačit víru mayskou.“⁸⁸ Pozůstatky mayského vyznání, dochovaných u zemědělců na Yucatánu, nejsou příliš ovlivněny novými toltéckými představami. Vycházíme-li z archeologických nálezů, dochovaných památek a respektu, který Mayové chovali ke Kukulcanovi, můžeme předpokládat, že náboženství nově příchozích podmanitelů Mayové uznávali. Pozoruhodné je, že si mayské náboženství na rozdíl od podoby správy, zachovalo svůj ráz a podstatu, i přes řadu doplňujících poznatků ze strany toltéckých duchovních.

Poklasické období na Yucatánském poloostrově je rozděleno na v první řadě chichénitzské, poté mayapánské, které je následováno politickým kolapsem.

Poslední etapa rozkladu, započala selháním centrální mayapánské správy. Zřejmým aspektem, který napomohl Španělům k podmanění si tohoto území, byly jistě spory mezi jednotlivými náčelníky. Porobení španělskými objeviteli přineslo velice zajímavé splynutí křesťanství s mayským náboženstvím. *„Mayové uznali boha Španělů jako Hahala Ku, „skutečného boha“, a tajně ho identifikovali s Hunab Kuem „jediným bohem“, který neměl tělo.“⁸⁹* Ježíš Kristus byl přetransformován do podoby syna Hahala Kua a Panna Marie propojena s Ix Chel, která byla bohyní měsíce. Podoba vyznání dnešních Mayů vychází z propojení některých prvků křesťanství a jejich původního, z pohledu dobyvatelů pohanského náboženství. Pozůstatky náboženství neovlivněného Španěly, nesou Lakandonové, kteří obývají hluboký

⁸⁶ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 41

⁸⁷ Tamtéž, s. 48

⁸⁸ Tamtéž, s. 49

⁸⁹ RÄTSCHE, Christian: *Bohové starých Mayů*, s. 21

prales. I přes jejich nejasný původ, lze v jejich vyznání nalézt množství prvků toho mayského.⁹⁰

3.3 Důležitá božstva související s mýty o stvoření

Pro pochopení některých souvislostí, v rámci výkladu o stvoření světa, bude nutné zmínit božstva související s kosmogoniemi. Následující kapitola shrne důležité funkce jednotlivých bohů a také nastíní, jakým způsobem zasáhli do procesu stvoření světa.

3.3.1 Hrdinská dvojčata - Hunahpú a Xbalanqué

Přestože hrdinská dvojčata nejsou přímo bohy stvořiteli, hrají v některých kosmogoniích důležitou roli. V Popol Vuhu se vítězstvím nad podsvětními pány zasloužili o uspořádání světa a svým následným vstupem na nebesa dali lidstvu slunce a měsíc. Veškeré tyto činy byly pod dohledem a vedením bohů. „*Ixbalanqué a Hunahpú jsou jen nástroje a prostředníci v boji nejvyšších mocností světla proti podsvětním mocnostem tmy*“⁹¹ Jiná podoba mýtu o stvoření světa vypovídá o spojení Hunahpú a Xbalanqué s oživením prvního otce, který následně vytvořil podmínky pro stvoření lidí. Podoba hrdinských dvojčat se na mnohých vyobrazeních od sebe liší. Lze je ale rozpoznat podle malování na těle, které bývá ve většině případů stejné. Xbalanqué mívá tělo pokryté skvrnami jaguára a Hunahpú bývá pomalován černými fleky.⁹²

3.3.2 První otec – bůh kukuřice

Přestože byl první otec označován jako bůh kukuřice, není jisté, zda jsou totožní. Ovšem jejich spojení nasvědčují vyobrazení, kde oba dva vystupují

MORLEY, Sylvanus Griswold: *Mayové*, s. 49

⁹⁰ RÄTSCHE, Christian: *Bohové starých Mayů*, s. 21

⁹¹ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*. Praha: Odeon, 1976. 203 s., s. 167

z krunýře vesmírné želvy. Proto se dá předpokládat, že se jedná o stejnou postavu.⁹³ Jak už jeho jméno napovídá, jeho funkcí bylo přinášení potravy. Jeho četná vyobrazení, kde je znázorněn při nějaké zemědělské činnosti, se vztahují k jeho patronátu nad rolníky. S bohem kukuřice souvisela další božstva, která představovala jeho protivníky. Byli jimi například bohové deště, sucha, větru a hladu.⁹⁴ V rámci některých výkladů o stvoření světa, je bůh kukuřice vnímán jako otec hrdinských dvojčat Hunahpú a Xbalanqué, jenž na své cestě ke vzkříšení vezl kukuřičná semena, potřebná k dotvoření podstatné součásti světa, kterou je člověk. Jeho hlavním znakem jistě je zřejmé přetvoření hlavy. *„Jeho obličej představuje ideál krásy předšpanělských Mayů: vysoké (deformované) čelo, dlouhý nos, ústní koutky protažené dolů a vysunutý spodní ret.“*⁹⁵

3.3.3 Chaac

Bůh Chaac, je všeobecně spojován s blesky, bouřemi a hromobitím. Byl tedy vládcem deště a tím, kdo pravděpodobně rozťal horu, uvnitř které se nacházela zrna kukuřice potřebná ke stvoření člověka. Jeho důležitost také vychází z toho, že právě on byl bohem, kterého je třeba si naklonit, když jde o dobrou úrodu a zabránění suchu. Vzhledem k tomu, že bůh Chaac vládl nad veškerými zdroji vody pomocí deště, byl také vnímán jako ochránce zemědělců a úrody.⁹⁶ Staří Mayové také věřili, že právě on je strážcem vstupu do podsvětí xibalbské říše. Další spojení, s mýty o stvoření, lze nalézt v jeho častém vyobrazení, na kterém rozsekává krunýř želvy, která měla být prostředkem k zmrtvýchvstání kukuřičného boha, Prvního otce.⁹⁷ I přesto, že se jednotlivé prameny v rámci charakteristických znaků v některých detailech rozcházejí, společným jmenovatelem podoby boha Chaaka je dlouhý, dolů směřující nos. Vzhledem k vnímání starých Mayů, je nutné také zmínit, že toto

⁹² CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 44

⁹³ RÄTSCH, Christian: *Bohové starých Mayů*, s. 53

⁹⁴ MORLEY, Sylvanus Griswold: *Mayové*, s. 114

⁹⁵ RÄTSCH, Christian: *Bohové starých Mayů*, s. 52

⁹⁶ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina a KRÁTKÝ, Čestmír J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri, 2001, ISBN 80-7277-065-9 . s. 66

⁹⁷ CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 41

božstvo bylo chápáno jako dobré a v přeneseném slova smyslu také jako dárce života.⁹⁸

3.3.4 Stvořitelská božstva

Skupina božstev, která na počátku spočívala pod hladinou vody. Byli jimi Tzacol (Původkyně), Bitol (Stvořitel), Tepeu (Vladařka), Gucumatx (Opeřený had), Quaholom (Ploditel), Alom (Rodička), Ah-Tzac (Tvůrkyně) a Ah-Bit (Tvůrce). Mayové vnímali nejvyšší božstva stvořitele jako pár určený mužským a ženským principem. Přestože jsou v mýtu Popol Vuh při aktu stvoření uvedena jména několika božstev, tak se podle některých výkladů jedná o jedinou stvořitelskou dvojici, která ovšem v rámci jednotlivých jmen, zastupuje různé, důležité funkce. Zřejmě se, v případě velkého počtu božstev, označujících nejvyšší existenci, nemuselo jednat pouze o velkou obrazotvornost starých Mayů. Je možné že, se jednalo o jistou podobu filozofického uvažování, které využívalo rozdílné pojmenování kvůli zasazení různých funkcí do nejvýše postavených božských bytostí. *„Mají totiž v textu na různých místech funkční platnost a nejsou náhodná: Tzacol a Bitol, Původkyně a Stvořitel, označují prapočátek, cosi jako první příčinu či prvního hybatele; Alom Qaholom, Rodička a Ploditel, imanentní plodivou, udržovatelskou sílu; Ah-Tzac, Ah-Bit, Tvůrkyně a Tvůrce, něco jako nejvyšší formu, tvar v aristotelovském pojetí, atd.“*⁹⁹

3.4 Stvoření světa podle Mayů

Vzhledem k tomu, že četné literární památky byly zničeny v rámci španělského dobývání, je možné čerpat buďto z několika málo dochovaných hieroglyfických knih, z ústní tradice zapsané misionáři a nápisy na hmotných památkách, zachycující důležité události. Samotná kosmogonie vychází ze zřejmě nejznámějšího textu Popol Vuh, mýtu pocházejícího od Guatemalských Mayů, kteří sami sebe nazývají Achiové. Ačkoliv tato kosmogonie nebyla

⁹⁸ MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*, s. 113

⁹⁹ SLAVÍK, *Ivan: Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu* s. 157

nalezena v podobě původního mayského hieroglyfického zápisu, badatelé se domnívají, že ústní tradice Mayů z něj vychází. Popol Vuh byl tedy sepsán až díky zachyceným vyprávěním původních obyvatel a kněží a přináší poměrně ucelený výklad o stvoření světa.¹⁰⁰ Mohl by být považován za dějiny světa, ovšem pojaté formou mytologie. Je rozdělen na čtyři oddíly, kde první vypovídá o samotném stvoření světa, druhý popisuje činy božských hrdinů, třetí popisuje dobu prapředků a putování z pravlasti a poslední, který zahrnuje historická fakta, jména panovníků a vznik quicheského státu. Nejdůležitějším úsekem v rámci kosmogonie je první úsek, zabývající se stvořením světa. Je ovšem nutné rozebrat i části oddílů zbývajících, neboť se týkají stvoření člověka, bez kterého by svět nebyl úplný.

Popol Vuh není jedinou dochovanou kosmogonií a různé publikace uvádí představy Mayů z různých částí země, ovšem ne v ucelené podobě, ale v útržkovitých zprávách. Informace obsažené v textu Popol Vuh jsou i přes jeho zapsání až v době, kdy bylo území Mayů ovládané Španěly, velice cenné.

3.4.1 Popol Vuh

Před samotným rozebráním mýtu Popol Vuh je důležité zmínit, že vyprávění je nutno podotknout, že i přes to, že jednotlivé části jsou určitým způsobem seřazeny, tak ve skutečnosti většina z vyprávěných událostí běží souběžně.

První část mýtu Popol Vuh je vyprávěním o stvoření světa, zvířat a lidí. Podle této kosmogonie, existovalo na úplném počátku pouze moře a nebe, obojí klidné, tiché a neměnné. Voda byla nekonečnou, ničím ohraničenou masou, stejně jako nehybná obloha. Toto pojetí stavu před stvořením světa, lze propojit s mayskou představou o podsvětí, vycházející z pozorování krasových jeskyní. Tyto jeskyně hrály v mayském náboženství velkou roli, protože byly vnímány jako vstupy do podsvětí a zřejmě ovlivnily i představu o podobě světa. Ten měl v podobě krusty nebo kotouče plout na hladině vody,

¹⁰⁰ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 10

ze které se při stvoření vynořil. Zmíněná voda, na které pluje, má zároveň představovat podsvětí.¹⁰¹

Před stvořením světa byli jediným bytím bohové, setrvávající v nekonečném vodstvu. Byli jimi Opeřený had, Stvořitel, Ploditel, Vladařka, Rodička, Původkyně a nebeský bůh Srdce nebes, tvořený třemi podobami. Vladařka a Opeřený had, začínají přemýšlet o stvoření světa a člověka. K uvažování o vzniku života, byl přizván Srdce nebes, který doplnil božskou trojici tvůrců světa. K samotnému stvoření světa došlo pouhým pronesením slova Země, která se v tom okamžiku vynořila z vod. Vynořily se hory, objevila se údolí a tok řek se ustálil.¹⁰² Tento výklad stvoření světa, lze v několika bodech porovnat s křesťansko-židovskou tradicí. První podobností je stvoření světa prakticky z ničeho. I přesto, že to není srovnání naprosto přesné, je pravděpodobné, že v představách starých Mayů, byla rozprostřenost nekonečných vod a oblohy totožná s biblickou představou ničeho. Dalším bodem je samotný akt stvoření světa. K jeho vynoření z hlubin došlo vyslovením slova stvořiteli, obdobně jako v rámci křesťansko-židovské tradice. Poslední analogií, která nesouvisí přímo s biblickým stvořením, může být mayská svatá trojice tvořící svět a všeobecná důležitost tohoto čísla v rámci mayského náboženství.

Bohové se po stvoření světa rozhodli prázdnou zemi zaplnit zvířaty, kterým byla přiřazena obydlí, prostor k životu a udělen příkaz ohledně vzývání svých tvůrců. Vzhledem k nedostatku řečových schopností toho zvířata nebyla schopná a ani na druhý pokus, který jim byl udělen, nedokázala promluvit a oslavovat své bohy. Z toho důvodu byla zavrhnuta a předurčena k tomu, být kořistí a obětí.¹⁰³ Tato část kosmogonie měla zřejmě sloužit jako odstrašující příklad, kdy absence vzývání vede ke krutosti a k zavržení ze strany božstev. Na řadu tedy přicházejí pokusy o stvoření bytosti, která by byla schopná své stvořitele uctívat. Je zvláštností, že v tomto mýtu o stvoření, není svět, respektive jeho obyvatelé, hned při první příležitosti dokonalý. Pravděpodobně mají tyto stvořitelské nedostatky přiblížit vzdálená božstva obyčejným chybujícím smrtelníkům.

¹⁰¹ CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 26

¹⁰² SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 25

¹⁰³ Tamtéž, s. 26

Činnost božstev se začala soustředit na stvoření člověka. Prvním pokusem byla bytost vytvořená z bláta. Vznikla kašovitá, vratká bytost se schopností mluvit, nikoliv ale myslet. Stvořitelé tedy nemohli být spokojeni a domluvili se na jeho zničení. Aby jejich další dílo mělo vyšší šanci na úspěch, rozhodli se Tvořitel a Tvořitelka poradit s ostatními bohy a s Věštkyňí a Věštcem. Po zjišťování osudu prostřednictvím metání losů a čtení ze zrn a bobů, usnesl se pantheon na tom, že další tvor bude stvořen ze dřeva. Ovšem i tato snaha byla zbytečná. I přes to, že vzezřením připomínali tyto bytosti člověka a byly schopné se rozmnožovat, neoplývaly intelektem ani duší. Opět bylo rozhodnuto zničit nevydařený výtvar a to prostřednictvím potopy.¹⁰⁴

Epizoda předcházející stvoření člověka, může být vnímána jako akt utřídění světa do konečné podoby. Vypovídala o hrdinských skutcích božských dvojčat Jedna Hunahpú a Sedm Hunaphú, kteří byli zapálenými hráči míčové hry. Její neustálé provozování a hluk při ní vydávaný obtěžoval Xibalbské pány, kteří bratry Istivě pozvali na své panství do podsvětí, kde je zabili.¹⁰⁵ Předtím, než je pohřbili pod hřištěm na míčovou hru, odňali Jedna Hunaphúovi hlavu, kterou pověsili na větev stromu. Prostřednictvím sliny vyplivnuté useknutou hlavou do dlaně dcery jednoho z Xibalbských pánů, přišla na svět další dvojčata. Tito bratři Hunahpúa a Xbalanquého porazili panstvo z Xibalby a vydali se uctít otce na míčové hřiště. „*Vzápětí se odtud vznesli k nebi, vystoupili do středu světla: jeden se stal sluncem a druhý se stal měsícem.*“¹⁰⁶ Svět tedy přestal být temným.

Jinou verzi konce této části mýtu uvádí Stanislav Chládek v knize Rituální jeskyně starých Mayů. V ní se uvádí, že božská dvojčata Hunahpúa a Xbalanquého po porážení Xibalbských pánů přivedla k životu svého otce, a to ve formě kukuřičného boha a Prvního otce. Mluví také o tom, že znovuzrození jejich otce, dovedly svět k poslední fázi stvoření, kterou je člověk.¹⁰⁷

¹⁰⁴ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 28

¹⁰⁵ CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 26

¹⁰⁶ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 78

¹⁰⁷ CHLÁDEK, Stanislav: *Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 29

Ke stvoření člověka, který již byl předchůdcem Mayů z Guatemalské vysočiny, došlo po poradě Opeřeného hada, Ploditele, Stvořitele, Rodičky, Původkyně a Vladařky. Rozmýšleli, z jakého materiálu mají stvořit tělo člověka, když jim liška, havran, papoušek a kojot předali zprávu o výskytu bílých a žlutých kukuřičných klasů, v krajích Cayalá a Paxil.¹⁰⁸ „*Tak našli potravu a tato potrava vstoupila do těla člověka, jež stvořili, člověka, jež učinili: To tedy byla jeho krev, tak povstala člověkova krev.*“¹⁰⁹ Poté Věštkyň vytvořila z rozdrčených klasů devět různých nápojů, sloužících k vytvoření síly, výkonosti, svalů a tuku tvořících tělo člověka. Na konec přišlo to nejpodstatnější a slovo stvoření, které vniklo tělu z kukuřičného těsta život.

Podle mýtu Popol Vuh, byli prvními stvořenými lidmi čtyři muži. Chodili vzpřímeně, mluvili, měli schopnost chápat a vzývat své bohy. Jediným jejich nedostatkem byl jejich dokonalý zrak, který dokázal prohlédnout blízké i vzdálené věci stejně dobře jako jevy nebeské i pozemské. Bohové měli zdání, že se jim jejich výtvar snaží vyrovnat, proto se usnesli, že zakalí jejich zrak. „*Tedy Srdce Nebes uvrhl na jejich oči mlhu a ty se zakalily, jako když se dechem zamží deska zrcadla*“¹¹⁰ Od toho okamžiku byli lidé schopni vidět jen to co je nablízku a ani jejich moudrost nezasahovala do výšin ohrožujících bohy. V neposlední řadě byly stvořeny ženské protějšky, které ve spojení s prvními lidmi vytvořili základ pro lidské pokolení.

Zajímavostí tohoto mýtu je určitě fakt, že vznik lidí předchází prvotnímu úsvitu a tedy vzniku slunce i měsíce. Lidé tedy jisté období prožili v temnotě a napjatém očekávání slunečních paprsků.¹¹¹

3.4.2 Další obdoby mýtů o stvoření světa

Mýtus o stvoření pocházející z představ současných Mayů severního Yucatánu vypovídá o podobě světa, před stvořením toho současného. Tento výklad tvrdí, že současnému světu předcházeli tři odlišné, obývané různou skladbou stvoření. Společným jmenovatelem všech tří a ve své podstatě i toho

¹⁰⁸ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 79

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 79

¹¹⁰ Tamtéž, s. 81

¹¹¹ Tamtéž, s. 82

současného, je zkáza v podobě potopy. První svět byl zaplněn trpaslíky, kteří v temnotě před vznikem slunce postavili velkolepá města. S prvním jitem však tito stavitelé zkameněli a budovy smetla první zničující potopa. Druhý svět, skončil stejně jako první a s ním i jeho obyvatelé, nazývaní jako urážeči. Obyvateli třetího světa, také zničeného potopou, byli již samotní Mayové. Poslední svět, složený z pozůstatků přeživších, může eventuálně být zastižen potopou stejně jako tři předchozí.¹¹²

Je také důležité zmínit, že stejně jako v jiných náboženstvích, i zde podle některých výkladů, existoval nejvyšší bůh, zvaný Hunab nebo také Hunab Ku. Byl vnímán jako nejvyšší Stvořitel, avšak jeho důležitost byla opomíjena zřejmě pro jeho oddělenost od běžného života lidí.¹¹³

3.4.3 Propracovanější mýtus s Hrdinskými dvojčaty

Mýtus pocházející od Mayů z nížin se v mnohém podobá Popol Vuhu. Byl rozluštěn a zapsán při studiu klasické keramiky a mayských hieroglyfů. Nejdůležitějšími postavami této kosmogonie jsou také Hrdinská dvojčata, pouze jinak nazvaná, Hun Ahaw a Yax Balam. Tento příběh vypovídá o tom, že v den znovuzrození Prvního otce, započali stvořitelští bohové s tvorbou vesmíru. Akt stvoření světa, se podle tohoto mýtu uskutečnil v podzemní jeskyni. Vzkříšený První otec v tomto příběhu povstal z rozštípnutého krunýře posvátné vesmírné želvy a byl uvítán svými syny. „*Poté se stal hlavní postavou stvoření světa, protože spolu s ostatními bohy uložil na své místo tři kameny stvoření, které označovaly střed vesmíru, a vztyčil strom, jenž se stal symbolem třech vodorovných vrstev světa (axis mundi, světový strom, Wakah Chan).*“¹¹⁴ V této fázi, měla stvořitelská božstva připravené podmínky pro zformování člověka. Bylo ovšem zapotřebí vyjmout kukuřičné zrno z jeskyně uvnitř Hory obživy, která musela být nejdříve rozštípnuta a to s největší pravděpodobností bohem deště Chaakem. Takto byla semena vyproštěna a mohla v podobě těsta posloužit ke stvoření lidské bytosti.

¹¹² MORLEY, *Sylvanus Griswold: Mayové*. Překl. Emil Sobička, s. 108

¹¹³ Tamtéž, s. 108

¹¹⁴ CHLÁDEK, *Stanislav: Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím*, s. 30

4 SROVNÁNÍ

Je velice zajímavé, že i přes zeměpisnou vzdálenost, která tyto kultury od sebe dělí, můžeme v kosmogoniích nalézt určité podobnosti. Je až s podivem, jak si jsou některé analogie podobné. Například opakující se motiv vystupujícího světa z temných, nekonečných vod. Popol Vuh vypovídá o vynoření země z nehybného oceánu, ve kterém se nacházela stvořitelská božstva. Několik egyptských kosmogonií se s výkladem stvoření světa podle starých Mayů shoduje v nejen v samotném vynoření světa z nekonečných vod. Příkladem může být memfidská a thébská kosmogonie. V první zmíněné existuje verze, kde je hlavní stvořitelský bůh součástí prvotního oceánu, ze kterého má povstat svět. Thébská kosmogonie vypovídá o stvořiteli přebývajícím pod vodou, který má podobu hada. Motiv hada, ovšem opeřeného, se objevuje i v Popol Vuhu, kde je Opeřeným hadem myšlen nejen samostatný bůh, ale také společenství stvořitelských bohů. *„Jedině původkyně a Stvořitel, Vladařka a Opeřený had, Rodička a Ploditel byli tu ve vodách, zdroj jasu. Ukryti pod zelenými a modrými pery, a proto nesou jméno Opeřený had, Gucumatz.“*¹¹⁵

Další, jistě zajímavou podobností, kterou lze zmínit i v souvislosti s křesťansko-židovskou tradicí, je motiv vyřčeného slova, které samo o sobě zapříčiní vznik.¹¹⁶ V memfidské kosmogonii jsou nejvyšším bohem Ptahem stvořena božstva vyřčením jejich jmen vzešlých z pouhé myšlenky a bez použití jakéhokoli materiálu.¹¹⁷ Přestože v tomto případě nesouvisí vyslovené slovo přímo se vznikem světa, tak obdobně jako při stvoření světa křesťanským bohem, nebylo potřeba žádné materie k tomu, aby došlo ke vzniku. Bližším, co se týče propojení přímo s kosmogonií, je mýtus Popol Vuh. Zde je uvedeno, jak stvořitelská božstva prostřednictvím vyřčeného slova stvořili svět. *„A ihned stvořili zemi a povstala země. Vpravdě takto došlo k stvoření země: „Země,“ řekli a v tu chvíli tu byla.“*¹¹⁸ Je velice pravděpodobné, že tato silná podobnost nevychází z náhody. *„I když vzhledem k tomuto pozdnímu zápisu – až*

¹¹⁵ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 23

¹¹⁶ Bible: překlad 21. století. vyd. 1. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-02-1 s. 1

¹¹⁷ BAINES, John, Leonard H. LESKO a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E. (ed.), *Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe*, s. 93

„v čase zákona božího, v čase křesťanském“ – někteří badatelé soudí, že zejména v pasáži o stvoření světa lze najít stopy i vliv biblické Genese, je nepochybné, že původ díla, sám hieroglyfický text, jehož je záznam v latince bezpochyby ohlasem, byl starobylý a spadá do doby hluboko před conquistou.¹¹⁹ Proto se může tato podobnost zdát jako poněkud sporná, pokud uvážíme možnost, že je Popol Vuh zčásti ovlivněn křesťanským výkladem o stvoření světa.

Pro obě náboženství byl společným jmenovatelem dualismus, ovšem u každého v jiné podobě. Do egyptského náboženství byl přenesen v rámci geografického rozlišení říše na Horní a Dolní Egypt. Tato podvojnost se také ukrývala ve snaze spárovat božstva nebo v uvedení dvou rozličností do kontrastu, který ovšem nemusel vypovídat o souboji. Je také nutné podotknout, že božstva ve starém Egyptě, nebyla ve většině případů ostře rozlišena na dobrá a zlá. Na rozdíl od náboženství Mayů, pro které představuje dualismus nekonečný souboj dobra a zla. Vyhraněnost mayských božstev, jejichž vlastnosti přímo vypovídají o zařazení, lze doložit v mnoha zobrazeních mayských božstev. *„Zápas sil dobra a zla je vyobrazen v kodexech; Chac, božstvo deště, pečuje o mladý strom, kdežto Ah Puch, božstvo smrti, láme strom vejpůl“*¹²⁰

Za zmínění také stojí, jakým způsobem byly v dvou odlišných kulturách vnímány povodně. V kosmogoniích starověkých Egyptů souvisely záplavy především s úrodností a hojností potravy. Pravděpodobně se také vztahovaly ke vzniku kosmogonií, které velmi často souvisely s nekonečným zaplaveným prostorem. Byly tedy na území starověkých Egyptů vnímány jako pozitivní dar od bohů. I přesto, že v rámci již zmíněných egyptských mýtů o stvoření, nebyl svět zničen potopou, tak jako v mayských kosmogoniích, lze nalézt příslib pronesený bohem Atumem o opětovném ponoření světa do nekonečného praoceánu. *„Ale vše, co jsem stvořil, (nakonec) zničím. Svět se navrátí do pravodstva, do Velké záplavy, jako na prapočátku.“*¹²¹ Obdobným

¹¹⁸ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 23

¹¹⁹ SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 10

¹²⁰ MORLEY, Sylvanus Griswold: *Mayové*, s. 109

¹²¹ BAINES, John, Leonard H. LESKO, a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E., *Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe*, s. 119

způsobem byli v mayských výkladech o stvoření světa ničení lidé, kteří předcházeli konečné podobě člověka, jenž naplňoval představy božstev. V průběhu tvorby bytosti, která by byla schopná své stvořitele uctívat, byl svět a nedokonalé výtvořené tvory několikrát zničeny potopou. Dokladem může být například zničení druhého pokusu o stvoření ideálního člověka vycházející z Popol Vuhu. *„A tak vzali krátký konec, byli vyhlazeni a byli zničeni tito lidé, dřevěné loutky. Srdce nebes, U Qux Cah, si vymyslel, aby utonuli: nastala obrovská zátopa, ta se snesla na hlavy těch lidských loutek, vyřezaných ze dřeva.*¹²²

¹²² SLAVÍK, Ivan: *Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu*, s. 28

5 ZÁVĚR

Společným jmenovatelem pro každou bytost se schopností vnímat svoji vlastní existenci a tudíž sebe sama, je tendence o pochopení úkazů, které ji obklopují. Dnešní doba nám předkládá vědecké zdůvodnění světa kolem nás a tím přesouvá do pozadí naše vlastní představy o fungování světa. V dobách kdy byl svět jedním velkým tajemstvím, vznikala náboženství a mýty především proto, aby objasnila přírodní a fyzikální úkazy. I přesto, že představy starověkých kultur se z dnešního hlediska mohou zdát jako nepodstatné a smyšlené příběhy, pořád jsou součástí vývoje celého lidstva. Abychom byli schopni porozumět tomu, odkud pocházíme a kde se vzaly v nás mnohdy zakořeněné představy, musíme vycházet z učení našich předků.

Tato práce nastínila podobu stvoření světa starých Egyptanů a Mayů, jejichž představy a vědění zůstaly zachované v podobě mýtů. Obě zmíněné civilizace, byly přínosem pro kultury ostatní, nejen svou vyspělostí, ale také učením, které se snažilo objasnit fungování světa.

Egyptské stvořitelské mýty jsou velice zajímavé především svojí tolerancí, vycházející z náboženství, které není zahlceno dogmaty. Je tedy možné se setkat s naprosto odlišnými podobami vzniku světa dokonce i v rámci jednoho náboženského centra, kde byly kosmogonie upravovány egyptskými kněžími. Tolerance se projevovala také v různých podobách a funkcích jednotlivých bohů, kteří prostřednictvím duchovních získávali zcela nový význam, aby zvýšili popularitu toho daného náboženského střediska.

Mýty o stvoření světa starověkých Mayů, souviseli velice často s motivy vody, jeskyně a zápasu dobra se zlem. Vycházeli tak z pozorování přírodních sil a z vnímání prostředí, které je obklopovalo. I přesto, že mayské náboženství bylo velmi rozvinuté a promyšlené, stále si zachovávalo některé znaky z jemu předcházejícího primitivního náboženství kočovníků. Obě podoby, jak původní, tak ta vyspělá, přímo vycházeli ze svého okolí. Proto jsou také mayské kosmogonie určeny přírodními tématy.

Vzájemné podobnosti, které nalzáme v kosmogoniích obou kultur, jsou dokladem toho, že některé motivy, byly v podvědomí předků zakotveny více než jiné. Lze předpokládat, že i když se jejich geografické podmínky lišily, stále existovala témata platící shodně jak pro Afriku, tak Jižní Ameriku. Byla jimi například voda přinášející zkázu a zároveň život, bez které by nebyl možný

vznik ani jedné z těchto kultur. Dále jimi byla představa božstev přinášejících hojnost nebo zastávající přímo funkci samotné dobré úrody. Konkrétním příkladem, který lze nalézt v kosmogoniích obou již zmíněných civilizací, je motiv vystupujícího světa z nekonečného oceánu.

Právě nalezení motivů, které se prolínají napříč oběma kulturami, bylo záměrem a zároveň úspěchem této bakalářské práce. Podobnosti, jež v průběhu zpracování informací vyplynuly, jsou důležitým aspektem v tomto pohledu na náboženské představy starověkých kultur. Na základě bádání, bylo dosaženo potvrzení počátečních domněnek, které předpokládaly existenci motivů objevujících se i v civilizacích od sebe vzdálených a také rozdílných.

Je jistě důležité pokračovat ve výzkumu starověkých civilizací, který se vydává klasickou cestou prostřednictvím studia archeologických památek a nahlížením do historie. Vyvstává ovšem myšlenka, zda by nebylo možné pokusit se o neotřelý způsob bádání, který by vycházel z vnímání minulosti potomky těchto velkolepých civilizací a z toho, jak jim náboženské představy dávných předků zasahují do současného života.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAINES, John, Leonard H. LESKO a David P. SILVERMAN, SHAFER, Byron E. (ed.), Náboženství ve starověkém Egyptě: bohové, mýty a náboženská praxe. Neratovice: Verbum, 2009. 237 s. ISBN 978-80-903920-1 - 4.

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-02-1

HELLER, Jan: Starověká náboženství – Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu. Praha: Verbum, 1976. 413 s. ISBN 978-80-903920-2 -1.

CHLÁDEK, Stanislav: Rituální jeskyně starých Mayů: cesta za mayským podsvětím. Praha: Academia, 2014. 423 s. ISBN 978-80-200-2330-8.

JANÁK, Jiří: Brána nebes – Bohové a démoni starého Egypta. Praha: Libri, 2005. 220 s. ISBN 80-7277-235-X.

JANÁK, Jiří: Staroegyptská náboženství I, Bohové na zemi a v nebesích. Praha: Oikoymenh, 2009. 325 s. ISBN 978-80-7298-314-8.

KATZ, Friedrich: Staré americké civilizace. Praha: Odeon, 1989. 469 s. ISBN 80-207-0151-6.

KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina a KRÁTKÝ, Čestmír J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika.* Praha: Libri, 2001, ISBN 80-7277-065-9.

LEXA, František: Náboženská literatura staroegyptská II. Praha: Herrmann, 1997, 240 s.

MORLEY, Sylvanus Griswold: Mayové. Překl. Emil Sobička. Praha: Orbis, 1977. 270 s.

RÄTSCH, Christian: Bohové starých Mayů. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-292-7.

SLAVÍK, Ivan: Popol Vuh a výbor z Letopisů Cakchiguelů a z Knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucutánu. Praha: Odeon, 1976. 203 s.

VERNER, Miroslav: Chrám světa – Svatyně, kultury a mysteria starověkého Egypta. Praha: Academia, 2010. 567 s. ISBN 987-80-200-1861-8.

WATTERSON, Barbara: Egyptané. Přel. L. Bareš. 1. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2005. 388 s. ISBN 80-7106-774-1.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: Bohové a králové starého Egypta. Praha: Brána, 2003. 360 s. ISBN 80-7243-194-3.

7 SUMMARY

This bachelor's thesis deals with creation of world in religious concepts of Ancient Egyptians and Mayas. It summarizes the most important cosmological myths of both cultures and details their potential sources. It offers an overview of historical events and natural conditions connected with religion and cosmologies of both civilizations. Using comparative method it compares similarities and motifs in both cultures

The first two chapters provide basic information on culture and religious ideas of Ancient Egyptians and Mayas. They also provide details on conditions being source of myths on creation of the world. The first chapter dealing with cosmologies of Ancient Egyptians, also refers to their close relation with nature, which was starting point of many myths and deities. The second part refers to Mayas' cosmologies and connected religious ideas and similarly to the previous chapter it proves that also Ancient Mayas were strongly influenced by their environment. The third a bit shorter chapter compares significant motifs present in both above mentioned cultures and, last but not least, also mentioning similarities with Christian-Jewish tradition.

We can find similarities in cosmologies of both civilizations proving that some motifs tended to be more rooted in subconscious minds of our ancestors than others. We can assume that nonetheless differences or their geographical conditions there were still themes proved valid for either Africa or Southern America. Amongst others we can cite motif of light coming from dark and endless ocean strongly present in both cultures' cosmologies. Not only this one example proves original idea of existence of themes common for both above mentioned cultures. Finding such similarities in two geographically distant cultures was the main aim of this thesis and it proved this theory to be true.